

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Herkesin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye taraf olmak için gerekli çalışmalar yapılması, Türk Ceza Kanunu'nda zorla kaybetme suçunun insanlığa karşı suç kapsamında zaman aşımına uğramayacak şekilde düzenlenmesi, 1995 yılından beri Galatasaray Meydanı'nda "Kayıplar Bulunsun, Failler Yargılsın" diye oturma eylemi yapan ancak 25.08.2018'den (700. hafta) beri yasaklanan Cumartesi Anneleri eylemindeki hak ihlallerinin tespiti, zorla kaybetmelerle ilgili hakikat ve araştırma komisyonlarının kurulması, kayıpların akıbetlerinin ortaya çıkarılması, kayıp yakınları için hakikat ve yas tutma hakkı başta olmak üzere onarıcı adalet mekanizmalarının oluşturulması amacıyla Anayasa'nın 98. TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105. Maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ederim.

Serhat EREN

Diyarbakır Milletvekili

GEREKÇE

Dünyada ilk kez ikinci dünya savaşı sırasında Nazi Almanyasında bir devlet şiddeti olarak uygulanmaya başlayan zorla kaybetme, 1960 ve 1970'lerde Latin Amerika'da yaygınlaşmış, 1980'lerde dünyanın pek çok bölgesine yayılmıştır. İç çatışmaların ve savaşların yoğun olduğu bölgelerde zorla kaybetme, ayrılıkçı ve muhalif güçlere uygulanan sistematik bir bastırma yöntemi olarak kullanılmıştır. Türkiye'de ise 1980 darbesinden sonra başlayarak, 1990'lı yıllarda ise özellikle de Kürtlerin yoğun yaşadığı OHAL ilan edilen bölgelerdeki zorla kaybedilenlerin sayısı hızla artmıştır.

Tüm dünyada hızla artan ve sistematik biçimde "çoklu insan hakları ihlali" olarak değerlendirilen zorla kaybetme suçuna karşı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 2006'da Herkesin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi kabul etmiş ve Sözleşme 2010 yılında yürürlüğe girmiştir. Aynı yıl BM tarafından 30 Ağustos günü "Uluslararası Zorla Kaybedilme Mağdurları Günü" olarak ilan edilmiştir. Ancak Türkiye o günden bugüne Sözleşme'ye taraf olmamıştır.

Sözleşme, kişileri zorla kaybetmeyi uluslararası bir suç olarak yasaklamakta ve uluslararası hukuk önünde bireysel cezai sorumluluk esasını ve yargılanabilirliği kabul etmektedir. Sözleşmede zorla kaybetmenin tek mağdurunun zorla kaybedilen kişi olmadığı düzenlenerek devletlere kayıp yakınlarının da haklarını koruması için yükümlülükler getirilmektedir. Sözleşmeye göre *"Her mağdurun, zorla kaybetme olayının cereyan ettiği koşulları, yapılan soruşturmanın ilerlemesini ve sonuçlarını ve kaybolmuş kişinin akıbetini bilme hakkı vardır. Taraf Devletlerden her biri bunların sağlanması için gerekli önlemleri alacaktır."*

Peki BM bünyesinde ilk uluslararası bağlayıcı hukuki mekanizma olan bu Sözleşme'ye Türkiye neden taraf olmamayı tercih etmektedir? Türkiye, hakikat ve barış hakkından kaçtığı için Sözleşmeye taraf olmamaktadır. Çünkü taraf olması halinde, zorla kaybetmeyi suç olarak düzenleme, yargılama ve cezalandırma, kayıpları soruşturma, zorla kaybedilmeyi önleme mekanizmalarını kurma, kayıplarla ilgili izleme mekanizması kurma, mağdurların zararlarını tazmin etme ve onarma gibi pek çok yükümlülüğü olacaktır. Oysa Türkiye, her hafta cumartesi günü gördüğümüz gibi Galatasaray Meydanı'nda basın açıklaması yapmak isteyen Cumartesi Annelerini ters kelepçeyle gözaltına almayı, onlara polisiyle saldırmayı tercih etmektedir. Yani kayıp yakınlarına, yakınlarının akıbetini öğrenememeyi, bir mezar başında yas tutamamayı ve acılarının üstüne acı katmayı reva görmektedir.

Türkiye, zorla kaybetmeler tarihini 24 Nisan 1915 tarihinde 234 Ermeni kanaat önderinin kaybedilmesiyle başlatabiliriz. Erken Cumhuriyet döneminde de devlet en bilineni Sabahattin Ali olmak üzere, muhaliflerine yönelik zorla kaybetme politikasını kimi tekil örnekler üzerinden uyguladı. Bu devlet suçunun tezahürü 12 Eylül askeri darbesinden hemen önce başlayarak, 1990 yılına kadar ağırlıkla sol ve sosyalist muhaliflere karşı uygulandı. Hafıza Merkezi yaptığı saha araştırmasında 1980 ile 1990 tarihleri arasında 22 kişinin kaybedildiğini doğruladı. Merkezin veri tabanında yer alan ilk kaybedilme 1 Temmuz 1980 tarihinde Ali

Uygur. Onu, 13 Eylül 1980’de Cemil Kırbayır, 18 Eylül 1980’de Hüseyin Morsümbül, 21 Kasım 1980’de Hayrettin Eren ve 23 Aralık 1980’de Mahmut Kaya takip ediyor. Bu isimlerden sadece Ali Uygur’un bedeni bulunarak ailesine teslim edildi. Diğerlerinin bedenlerinin nerede olduğu yakınları tarafından bilinmiyor, yani yakınlarının gidebilecekleri bir mezarları yok. Veri tabanında yer alan son kaybedilme tarihi ise 2004, bu tarihte Tolga Baykal Ceylan zorla kaybedildi. ¹

Türkiye’de toplam kaç kişinin zorla kaybedildiğine ilişkin kesin ve net bir veri henüz ortaya koyulmadı. Hafıza Merkezi, 12 Eylül 1980 darbesinden bugüne toplam kaybedilen kişi sayısını, bunun kesin olmayan ve doğrulanması gereken bir rakam olduğunu hatırla tutarak, 1.352 olarak tespit etmiş ancak 500 zorla kaybedilen kişiyi doğrulamıştır. Elbette bu rakam faili meçhul cinayete/infaza kurban edilenleri içermemektedir.

Yıllardır devletin kendini koruma refleksiyle bu topraklarda devlet eliyle işlenmiş başta işkence ve zorla kaybetme suçları olmak üzere hiçbir hakikat ortaya çıkarılmamış, hesaplaşma yapılamamış, failer cezasız kalmış ve kayıp yakınlarının acısını bir nebze de olsa hafifletecek herhangi bir adalet mekanizması kurulamamıştır. Toplumsal barışı ve adaleti sağlamanın tek yolu, kayıpların akıbetini ve nerede olduklarını tespit ederek kamuoyuyla paylaşmaktır.

Herkesin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme’ye taraf olmak için gerekli çalışmalar yapılmalı, Türk Ceza Kanunu’nda zorla kaybetme suçu insanlığa karşı suç kapsamında zaman aşımına uğramayacak şekilde düzenlenmeli, 1995 yılından beri Galatasaray Meydanı’nda “Kayıplar Bulunsun, Failer Yargılsın” diye oturma eylemi yapan ancak 25.08.2018’den (700. hafta) beri yasaklanan Cumartesi Anneleri eylemindeki hak ihlalleri tespit edilmeli, zorla kaybetmelerle ilgili hakikat ve araştırma komisyonları kurulmalı, kayıpların akıbetleri ortaya çıkarılmalı, kayıp yakınları için hakikat ve yas tutma hakkı başta olmak üzere onarıcı adalet mekanizmaları oluşturulmalıdır. En önemlisi de çoklu insan hakları ihlallerine sebep olan çatışma ortamından vazgeçilerek, Kürt sorununun kalıcı barışla çözümüne dair gerekli adımlar atılmalıdır. Bu sebeplerde meclis araştırması açılması gerekmektedir.

¹ <https://hakikatadalethafiza.org/turkiyenin-zorla-kaybetme-gercegi/>

1	SEZAI TEMELLİ	MUŞ	hm
2	FERİT ŞENYAŞAR	ŞANLIURFA	FF
3	CEYLAN AKÇA CUPOLO	DİYARBAKIR	Ceylan
4			
5	KEZİBAN KONUKÇU KOK	İSTANBUL	Alte
6	NEJLA DEMİR	AGRI	Nejla
7	PERİHAN KOCA	MERSİN	Perihan
8	AYTEN KORDU	TUNCELİ	Ayten
9	BERİTAN GÜNEŞ ALTIN	MARDİN	Beritan
10	ZEYNEP ODUNCU	BATMAN	Zeynep
11	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	Mehmet
12	HEVAL BOZDAĞ	AĞRI	Heval
13	OSMAN CENGİZ ÇANDAR	DİYARBAKIR	Osman
14	SÜMEYYE BOZ	MUŞ	SümeYYe
15	ÖMER FARUK HÜLAKÜ	BİNGÖL	Ömer
16	ONUR DÜŞÜNMEZ	HAKKARİ	Onur
17	GEORGE ASLAN	MARDİN	George
18	SEMRA ÇAĞLAR GÖKALP	BİTLİS	Semra
19	BURCUGÜL ÇUBUK	İZMİR	B.çubuk
20	CELAL FIRAT	İSTANBUL	Celal